

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI PAREMIOLOGIK BIRLIKLARNING TA'LIM VA ILM BILAN BOG'LIQ MA'NOLARI

Mahmudova Zulxumor

*Andijon davlat texnika instituti
akademik litseyi ingliz tili o'qituvchisi.*

Annotatsiya: Paremiologik birliklar, odatda maqol yoki ibora deb ataladigan, har bir jamiyatda til va madaniyatning ajralmas qismidir. Ushbu qisqa va ma'noli bayonotlar an'anaviy donolikni o'z ichiga oladi va ma'lum bir jamoaning fikr tarzini va qadriyatlarini ochib beradi. Paremiologiya tadqiqoti ushbu lingvistik ifodalarining semantik, sintaktik va pragmatic jihatlarini tushunishga qaratilgan. Ushbu kesishma tadqiqotida biz ingliz va o'zbek tillaridagi paremiologik birliklarning ta'lim va ilm bilan bog'liq ma'nolarini tahlil qilamiz, madaniy o'xshashliklar va farqlarni aniqlashgaintilamiz.

Kalit so'zlar: paremiya, paremiologik birlik, maqol, ibora, idiom, aforizm.

KIRISH

Har bir millatning madaniyati, dunyoqarashi va ma'naviyati o'z tilida aks etadi. Til inson tafakkurining ifodasi sifatida faqatgina muloqot vositasi bo'lib qolmay, balki ma'lum bir xalqning hayot tarzi, tafakkuri va qadriyatlarini ham o'z ichiga oladi. Buning yaqqol namunasi aforizmlarda ko'rish mumkin. Aforizmlar — xalq tafakkuri va tajribasining qisqa, ta'sirchan, chuqur ma'noli ifodasi hisoblanadi.

Xususan, ta'lim va ilm kabi universal insoniy qadriyatlarni o'z ichiga olgan kontseptlar, har bir til va madaniyatda turlicha namoyon bo'ladi. Aforizmlar orqali bu kontseptlarning mazmun va mohiyati, xalqlar o'rtasidagi dunyoqarash farqlari va o'xshashliklari ko'zga tashlanadi. Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi ta'lim va ilm kontseptlari aks etgan aforizmlarning lingvomadaniy, semantik va uslubiy jihatdan qiyosiy tahlili amalga oshiriladi.

Aforizm va kontsept tushunchasi

Aforizm (yunoncha “aphorismos” — aniq ta'rif) — xalq yoki alohida mutafakkirlar tomonidan yaratilgan, hayot haqidagi chuqur falsafiy fikrlarni qisqa, ta'sirchan va ta'sirli shaklda ifoda etuvchi ibora hisoblanadi. Ular ijtimoiy ongning shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Kontsept esa muayyan xalqning tafakkurida shakllangan, madaniyat orqali ifodalangan ma'naviy birlikdir. Kontsept lingvomadaniyatshunoslikda til orqali ma'lumot yetkazuvchi markaziy nuqta hisoblanadi.

Masalan, “knowledge” (ingliz tilida) va “ilm” (o‘zbek tilida) kontseptlari bir xil nomlansa-da, har bir tilda uning ifodalanishi, aforizmlardagi aks etishi va unga nisbatan munosabat turlicha bo‘lishi mumkin.

Aforizmlar tilda kontseptlarning yorqin namoyon bo‘lish shakli hisoblanadi. Ularda xalqning bilimga, o‘qishga, ta’limga va ilmga bo‘lgan munosabati, bu qadriyatlarning ahamiyati aks etadi. Shuning uchun ham aforizmlar lingvomadaniy tadqiqotlar uchun boy manba bo‘lib xizmat qiladi.

Ta’lim kontsepti aforizmlarda (ingliz va o‘zbek tillari misolida)

Ta’lim — insonning ma’naviy, intellektual, axloqiy va ijtimoiy jihatdan shakllanishiga xizmat qiluvchi asosiy jarayondir. Uning jamiyatdagi roli nihoyatda yuqori bo‘lib, har bir xalq ta’limga o‘zgacha yondashadi. Aforizmlar orqali bu yondashuvlar yaqqol namoyon bo‘ladi.

Ingliz tilidagi ta’limga oid aforizmlar:

1. “Education is the most powerful weapon which you can use to change the world.” – Nelson Mandela
2. “The roots of education are bitter, but the fruit is sweet.” – Aristotle
3. “An investment in knowledge pays the best interest.” – Benjamin Franklin

Bu aforizmlarda ta’lim kuch, o‘zgarish, kelajakni shakllantirish vositasi sifatida qaraladi. Xususan, ta’lim orqali inson o‘z hayotini va jamiyatni isloh qilishi mumkin degan g‘oya ustuvor.

O‘zbek tilidagi ta’limga oid aforizmlar:

1. “Bilimli bola – nurli kelajak.”
2. “O‘qigan kishi – nur, o‘qimagan kishi – tur.”
3. “Ta’lim – tarbiyaning asosi.”

O‘zbek aforizmlarida ta’lim orqali insonning tarbiyasi, axloqiy fazilatlar shakllanishiga e’tibor qaratiladi. Milliy va ma’naviy qadriyatlar asosida ta’limning ijobiy ta’siri ko‘rsatiladi.

Ikkala tildagi aforizmlarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, ingliz tilida ta’lim ko‘proq natija, samara va kelajakni o‘zgartirish vositasi sifatida talqin etiladi. O‘zbek tilida esa ta’lim – insonni yetuk, tarbiyali va ma’naviyatli etib yetishtirishda muhim omil sifatida ko‘riladi.

Bu farq til va madaniyatlardagi kontseptual yondashuvlar turlichaligini ko‘rsatadi.

Ilm kontseptining qiyosiy tadqiqi

Ilm insoniyat taraqqiyotida markaziy o‘rin tutadigan tushunchalardan biri bo‘lib, uning mazmuni va shakllanishi turli til va madaniyatlarda farq qiladi. Aforizmlarda ilm kontsepti ko‘pincha hayotning ma’naviy asosi, taraqqiyotning garovi sifatida namoyon bo‘ladi. Masalan, ingliz tilidagi “Knowledge is power” (Ilm – kuch) aforizmidan bilim

orqali ta'sir ko'rsatish va ustunlikka erishish g'oyasi mujassamlashgan. Bu aforizmga o'xshash o'zbek tilida "Ilm – insonga ziynat" degan iborani keltirish mumkin.

O'zbek aforizmlarida ilm ko'proq tarbiya, kamtarlik va ma'naviy yuksalish bilan bog'lanadi. Masalan, "Ilm ol, faxrlanma", "Ilmni katta desang, o'zing kichik bo'l" kabi iboralarda bilim bilan birga axloqiy tarbiyaga ham e'tibor beriladi.

Ingliz tilida esa ilmning amaliy ahamiyati va ratsional yondashuvi ko'proq aks etgan: "An investment in knowledge pays the best interest" (Bilimga kiritilgan sarmoya – eng yaxshi foyda beradi). Bu yerda ilm iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyot manbai sifatida baholanadi.

Bu kabi farqlar tillar orqali yuzaga kelgan dunyoqarash, madaniy qadriyatlar va mafkuraviy yondashuvlarning namoyon bo'lishi sifatida baholanishi mumkin.

Ta'lim va ilm kontseptlarining aforizmlar orqali qiyosiy tahlili shundan dalolat beradiki, har bir millat, har bir til ushbu universal tushunchalarga o'z dunyoqarashi va qadriyatlari asosida yondashadi. Ingliz aforizmlarida ta'lim va ilm ko'proq amaliy, ratsional va individual yondashuv orqali namoyon bo'lsa, o'zbek aforizmlarida bu tushunchalar ma'naviy, axloqiy va ijtimoiy mazmun bilan boyitilgan.

Bu tadqiqot shuni ko'rsatadiki, til faqatgina aloqa vositasi emas, balki millatning mentalitetini, qadriyatlarini va dunyoqarashini ifodalovchi muhim omildir. Aforizmlar orqali konseptual tahlil qilish metodi turli madaniyatlar o'rtasidagi farq va o'xshashliklarni chuqurroq tushunishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.
2. Charteris-Black, J. (2004). *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. Palgrave Macmillan.
3. Sharifjonov, S. (2021). "O'zbek tilida aforizmlar lingvokulturasini". Toshkent.
4. *Proverbs and Sayings Dictionary (English-Uzbek)*. (2010). Toshkent.
5. Qurbonov, A. (2017). "O'zbek xalq maqollari: ma'no va tahlil". Toshkent: Fan.
6. Kövecses, Z. (2005). *Metaphor in Culture: Universality and Variation*. Cambridge University Press.